

Våtmarkslandskapet

Förr och idag

Magnus Persson, våtmarkssamordnare, Länsstyrelsen Örebro län

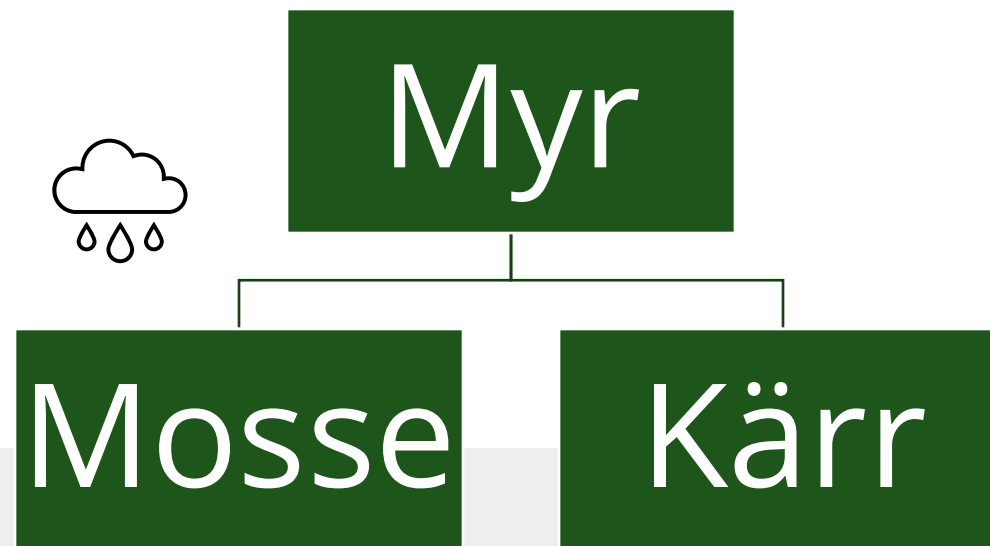
Innehåll (ca 35 min)

- Vad är en våtmark?
- Dika, svälta eller emigrera (1800-talet)
- Våtmarkshistorik längs Täljeån
- Dagens våtmarksrestaureringar

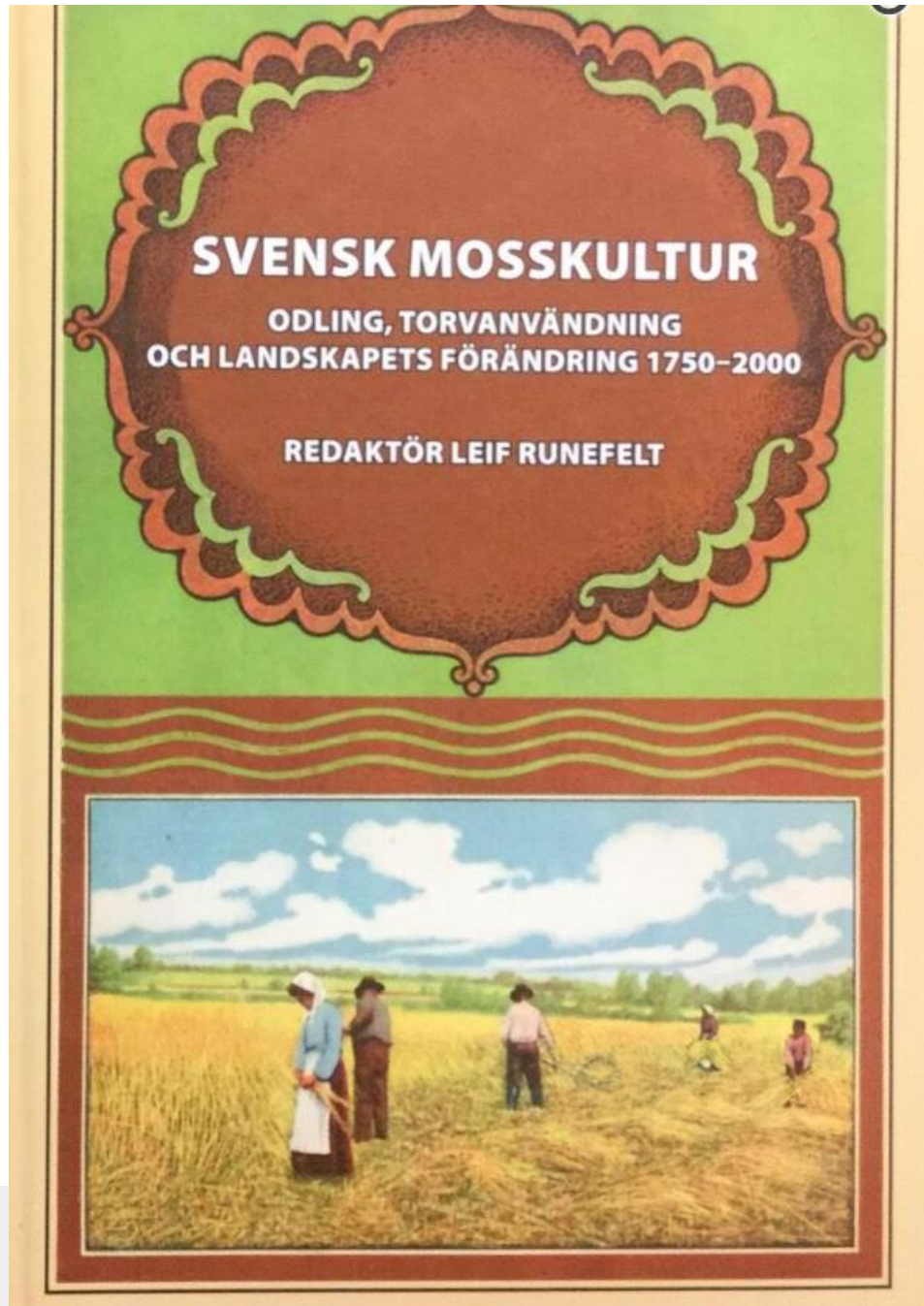
Vad är en våtmark?

- Ett samlingsnamn för ett otal fuktiga miljöer – både mark och vatten
- Kan finnas i olika naturtyper (skogen, slätten, fjällen, sjöar, stränder)
- Ofta stor vattenståndsvariation; ibland uttorkad – ibland översvämmad
- Låses vattennivåerna fast växer näringsrika våtmarker igen
- Går att torrlägga genom dikning för att öka produktion av virke och spannmål

nder 1800-talet

ill "vattensjuk mark"

Grundgrävning inför trolig utdikning omkring år 1900. Foto: Västernorrlands museum / Kringla (PDM)

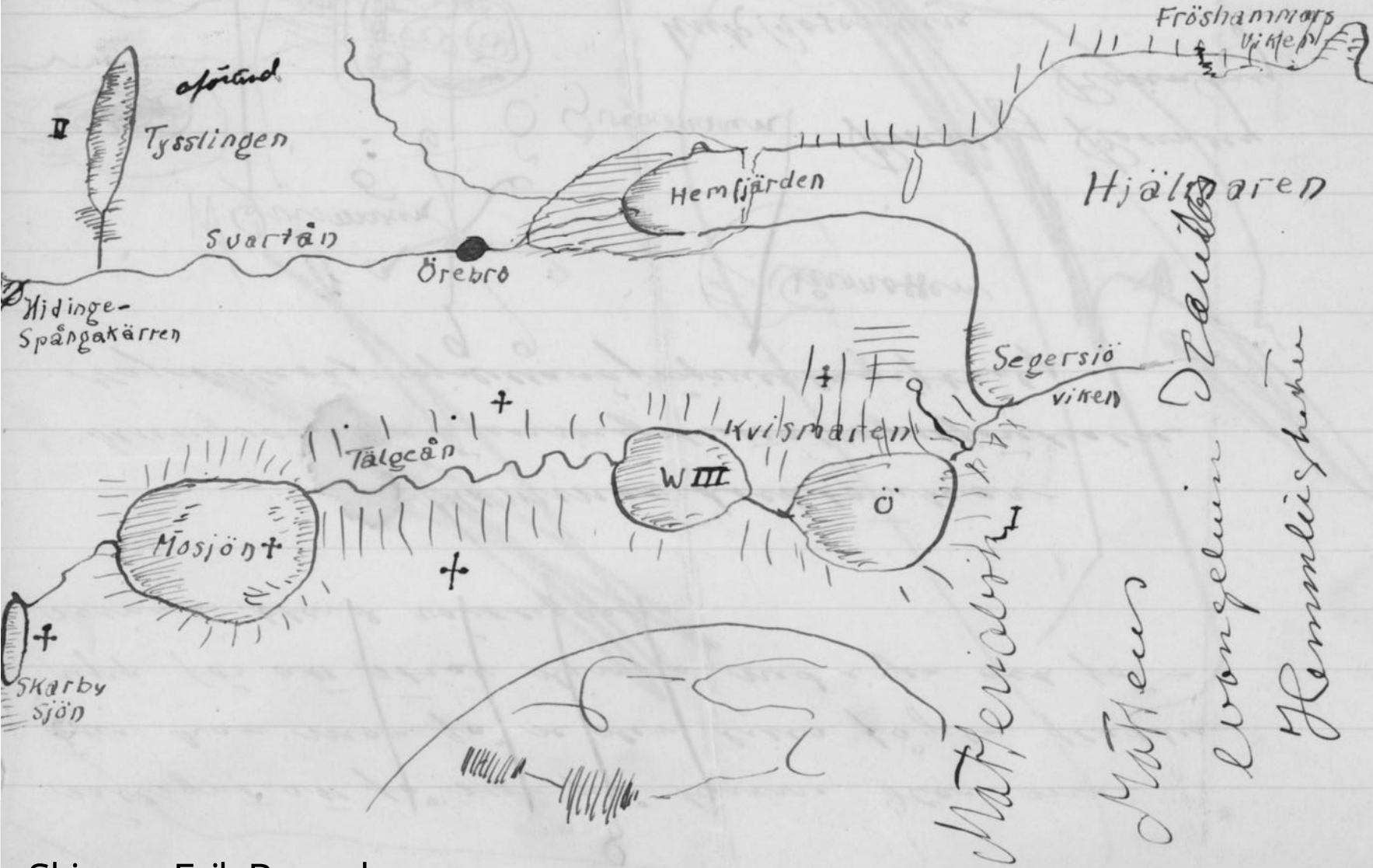
Örebroslättens Fågelsjöar

i gamla tider

Örebro

Örebro

Örebro

Skiss av Erik Rosenberg

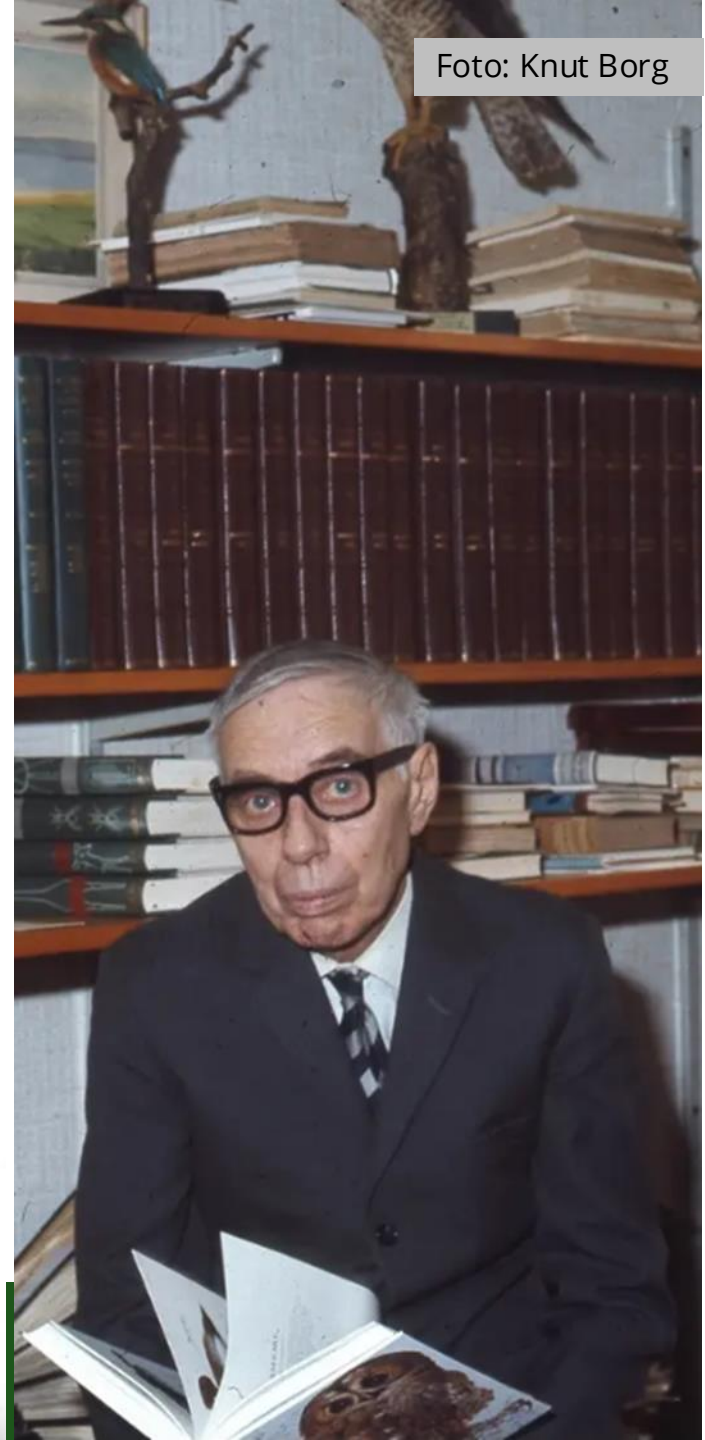

Foto: Knut Borg

Torrläggningar längs Täljeån

Ett avdikat flodsystem

- **Välakärret & Vibysjön**

Första sänkning 1850

Andra sänkning 1901

Välakärret torrlagt 1903

- **Skarbysjön**

Första sänkning 1860

Andra sänkning 1915

- **Kräcklingekärren**

Torrlagd 1918

- **Lillsjön & Mosjön**

Första sänkning 1855

Andra sänkning 1880

Fullständigt torrlagd 1920

- **Kvismaren & Hjälmaran**

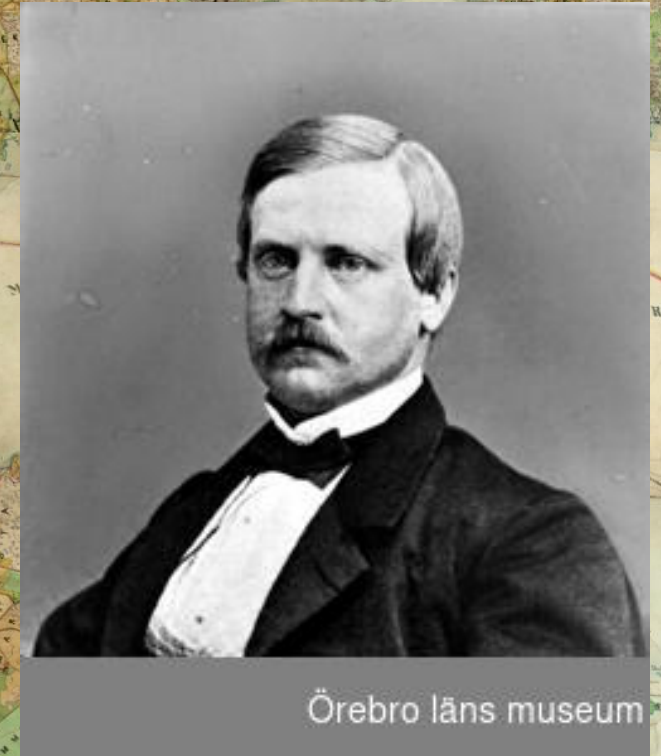
Sänkt 1,5 meter mellan åren 1878-1887

Hjälmarens & Kvismarens sänkning (1878-1887)

Häradskartan, år 1864-67

Örebro läns museum

Kvismarens våtmarkshistoria

Före torrläggningen

- Människor hade båtar, levde på fiske och jakt, hade kvarnar (Attersta)
- Sidvallsängar hölls öppna (bete, slåtter, vasstäckt, översvämningar)
- Våröversvämning inget problem
- Näringsrik vårflod gödslade våtängarna och gav mycket fisk
- Motstånd att torrlägga från småbrukare, fiskare, kvarnägare

Kvismarens våtmarkshistoria

Efter torrläggningen

- Helt torrlagt blev det ej (det som idag är reservat)
- Rosenberg upptäckte området (1919)
- Bete, slåtter & vasstäckt upphörde samtidigt
- Igenväxning 1930-1960, fågellivet "avfolkades"
- Kompaktering av åkerns mulljord
- Ny översvämningsproblematik

Vasskörd i Kvismaren, 1930-talet

Bildkälla: Örebro stadsarkiv

Fotograf: David Karlsson/Örebro stadsarkiv

Foto: Okänd fotograf

Örebro Stadsarkiv

Kvismaren vallas in och blir skyddat

Tidslinje

- 1957 - Fågelsjön invallas
- 1966 - Föreningen Kvismare fågelstation bildas
- 1972 - Löten invallas
- 1972 - RAMSAR (837 ha)
- 1974 - Åslasjön invallas
- 1978 - Naturreservat bildas
- 1981 - Rysjön invallas
- 2009 - Natura 2000 (740 ha)
- 2013 - Sörbysjön invallas

Översvämningar i Kvismaredalen

1951 – Vårflod

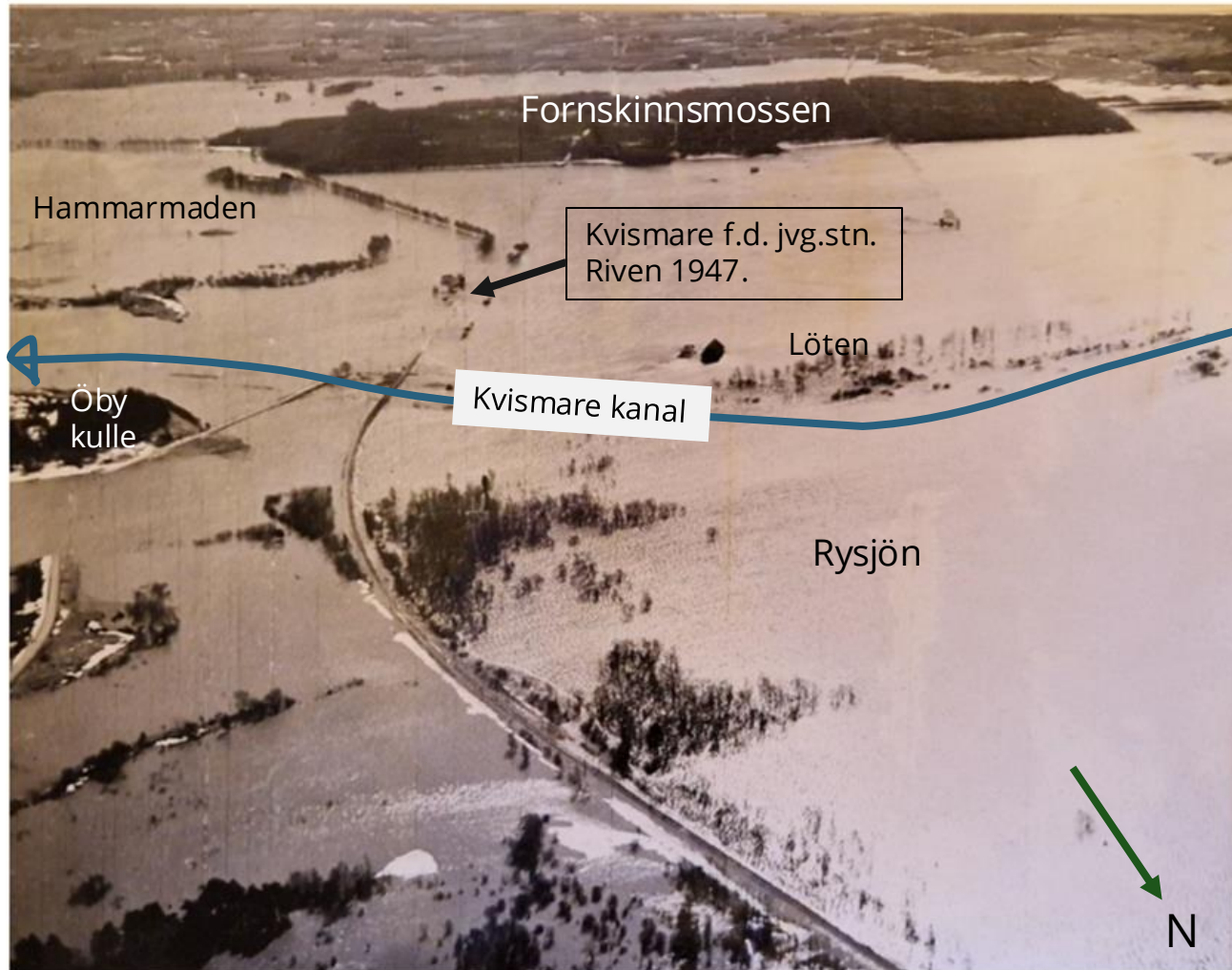

Foto: 1951, 19 april, Örebro stadsarkiv

1977. Foto: Lennart Larsson, Hovsta/Örebro stadsarkiv

Översvämningar i Kvismaredalen

1924, april. Foto: Järnvägsmuséet

1959, mars. Foto: Knut Borg/Örebro läns museum

Länsstyrelsen
Örebro län

Översvämningar i Kvismaredalen

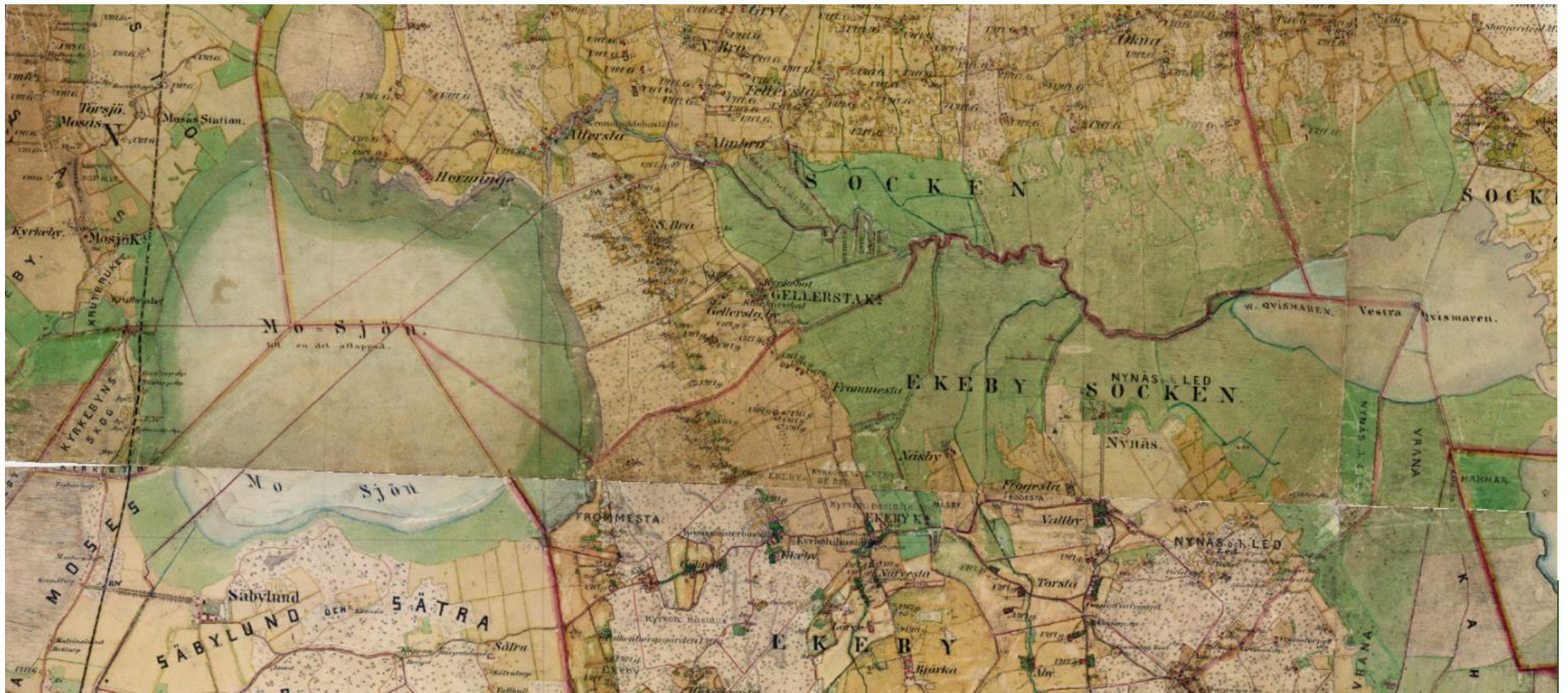
Åslaholmen, aug 2023

Fiskingemaden, maj 2021

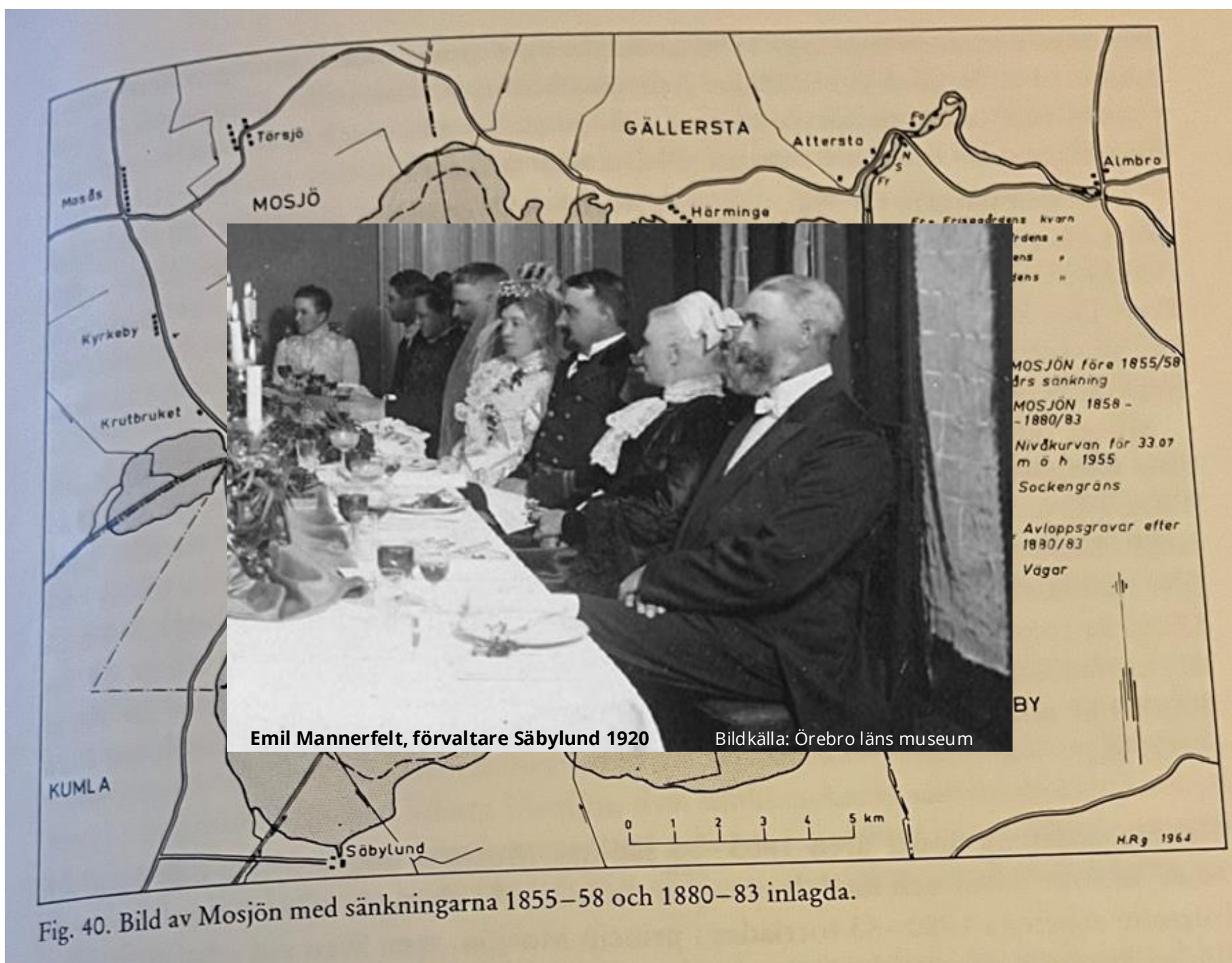
Mosjöns torrläggning

- Skedde i tre etapper 1855, 1880 och 1920.
- Maxdjup på 3-4 meter

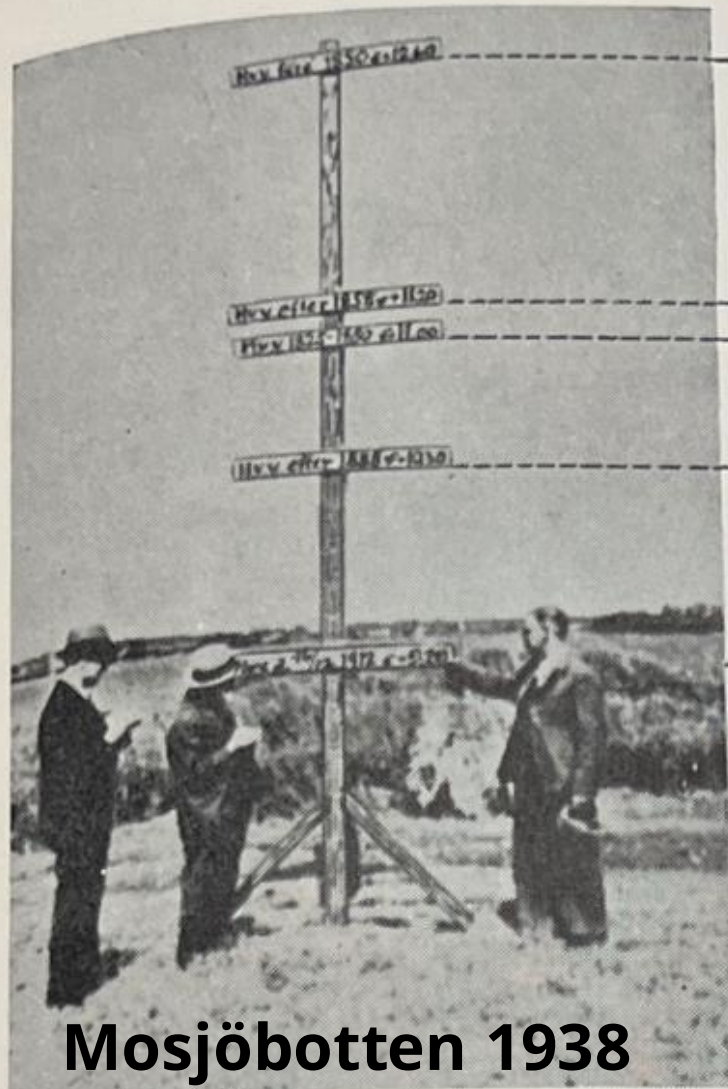
Karta från 1671

Emil Mannerfelt, förvaltare Säbylund 1920

Bildkälla: Örebro läns museum

Fig. 40. Bild av Mosjön med sänkningarna 1855–58 och 1880–83 inlagda.

Mosjöbotten 1938

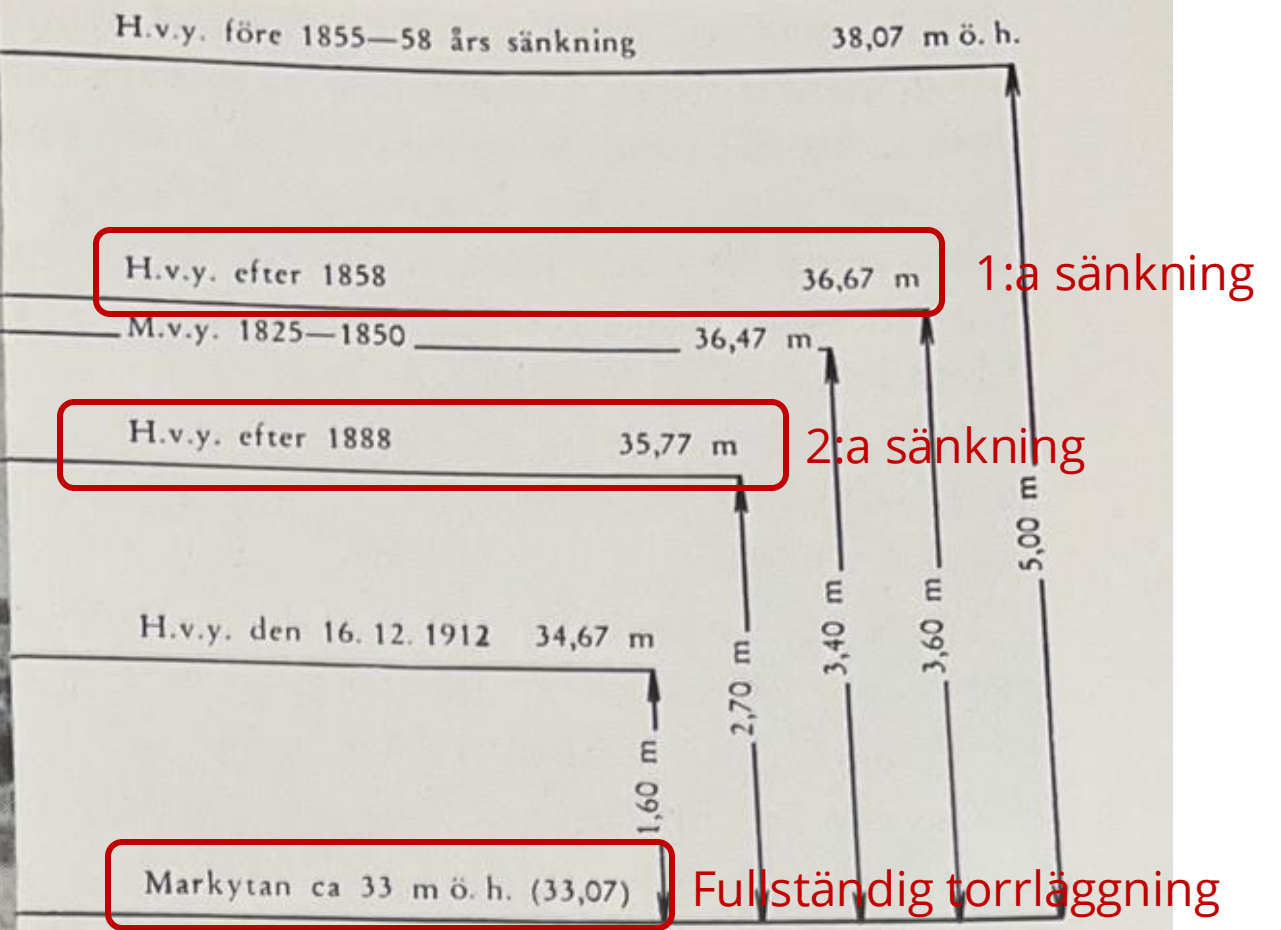

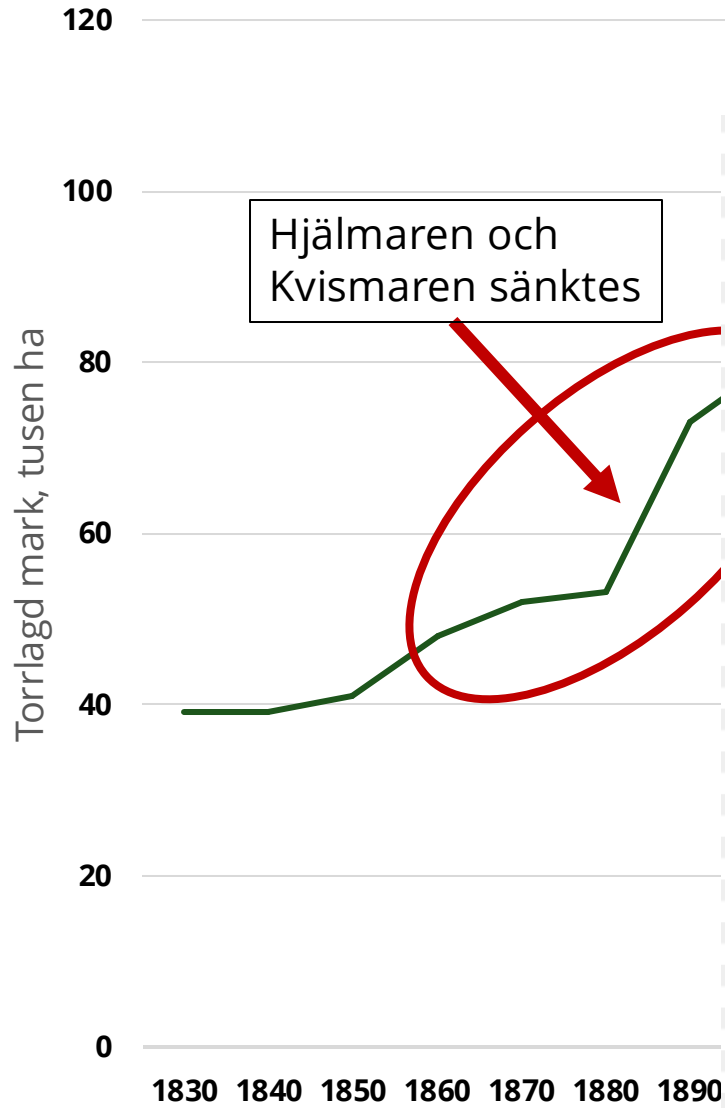
Fig. 65. Den 9 juli 1938 hade Nordiska jordbrukares förening förlagt en exkursion till Mosjöbotten, där man åskådliggjorde sjöytans tidigare nivåer med tvärsålar på en rest stång. Dessa nivåer angivas av slåarnas undre kanter. Höjdvärdena ha såsom basnivå 25,47 meter över havet (Almbro) i stället för havsytan. Till höger om bilden angivas dels de olika nivåernas höjd över havet (vågräta linjer), dels deras höjd över sjöbotten (lodräta linjer). H.v.y. = högvattenyta, M.v.y. = medelvattenyta. — Efter G. Kindblom.

Mosjön och Säbylunds herrgård innan sjösänkningen

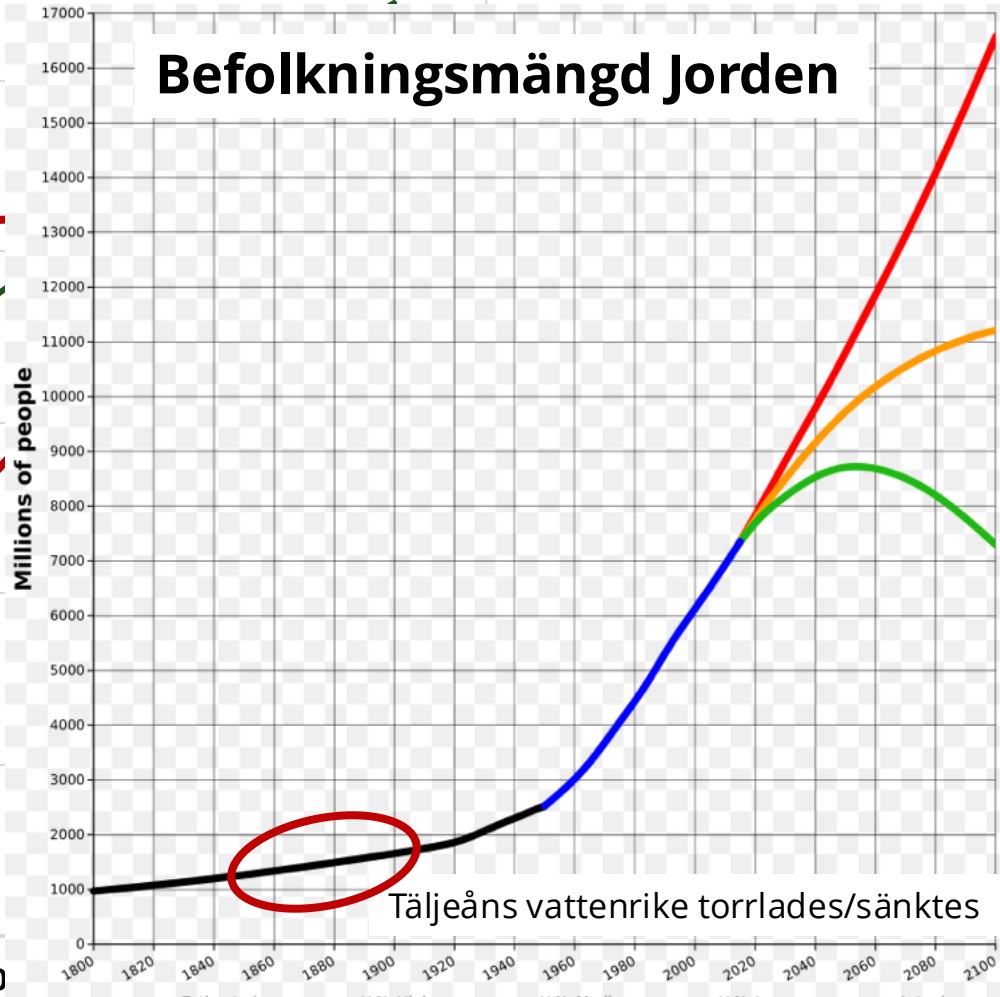
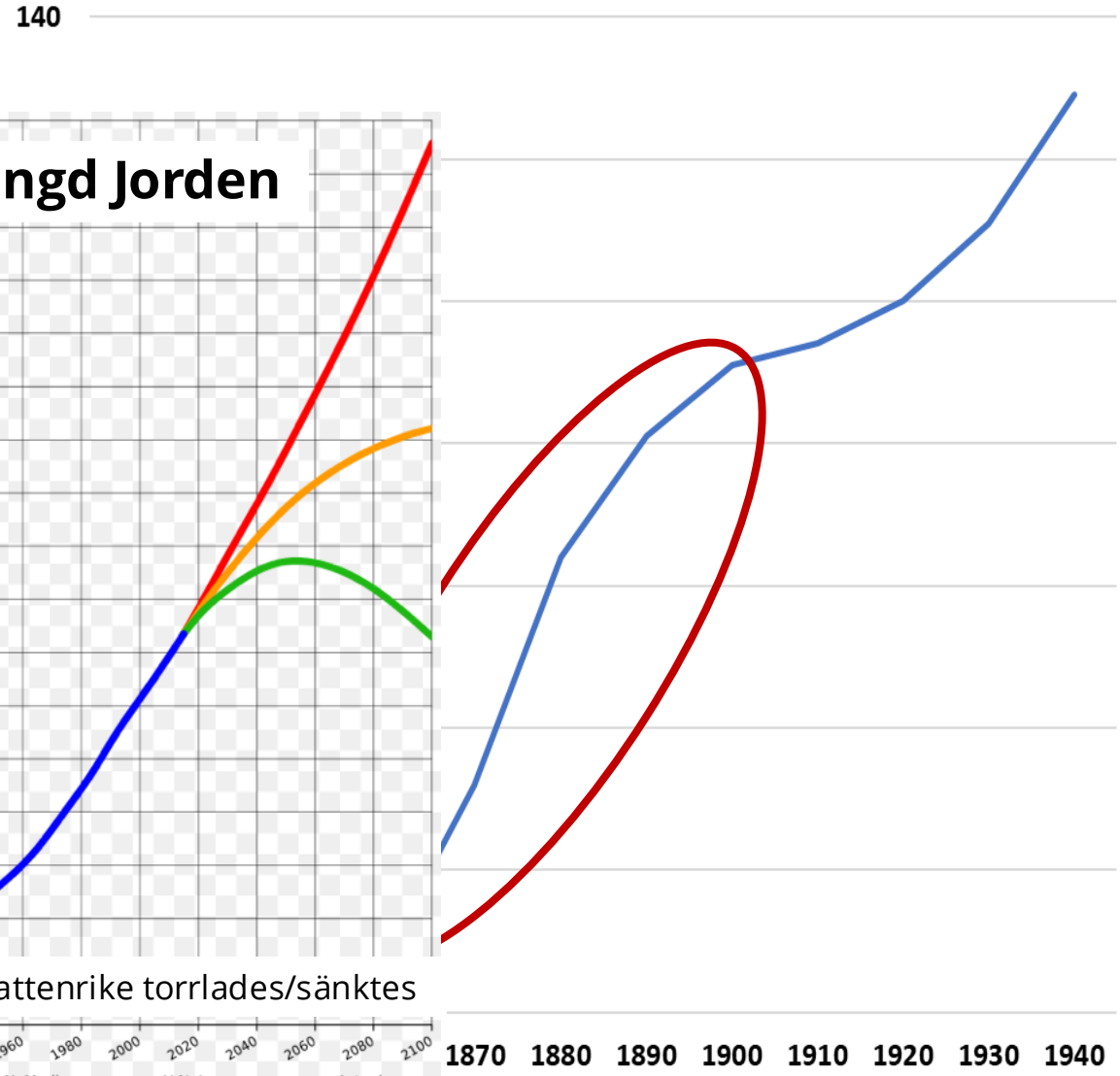

Fig. 39. Före mitten av 1800-talet gick Mosjöns vattenspegel ända fram till Säbylunds gård, som denna bild av Thersner från 1820 visar.

Torrlagd mark i Örebro län

Spannmålsskörd i Örebro län

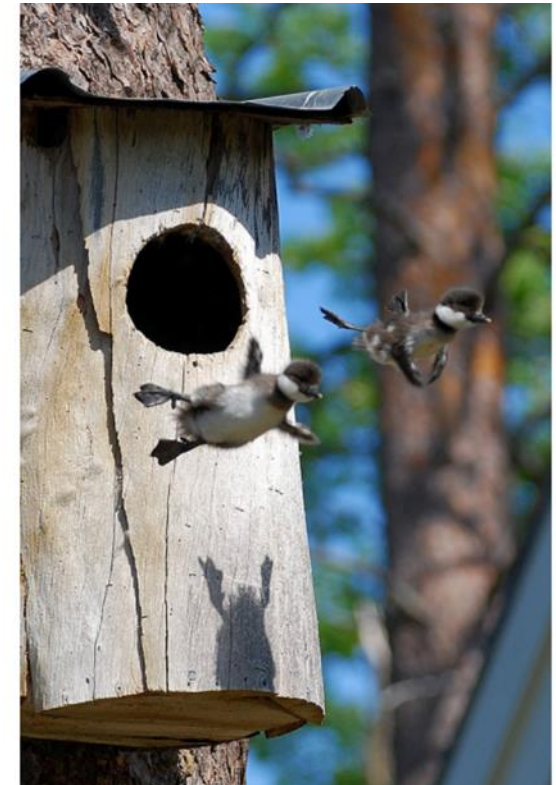
Vårt nya utdikade landskap

- Vi har skapat ett torrt jordbruk och ett torrt skogsbruk
- Många utdikningar för vägar och bebyggelse
- Hårdgjorda ytor
- **Effekterna blir:**
- Vattnet går mycket fort vid skyfall
- Översvämningar & torka
- Övergödning & näringsförluster
- Förlust av arter
- Ökad klimatgasavgång
- Minskad grundvattenbildning

Länsstyrelsens våtmarksarbete idag

- Dikespluggning/återvätning i främst skogliga våtmarker i skyddade områden
- Återmeandringar av uträtade och fördjupade bäckar
- Vegetationsröjningar i näringsrika våtmarker
- Nyanlagda våtmarker (Strategiska Planen, LONA, LOVA)

Före och efter återmeandring av flottningskanal i Ekemoängen, Aspaån (Askersunds kommun)

Svart stork åter häckfågel i Närke?

Senaste häckningen i Sverige ägde rum i sydöstra Närke 1953

Foto: Troligen Knutte Borg, eller kanske Erik Rosenberg

Dikespluggning i näringsrik torvmark anses vara den mest kostnadseffektiva lösningen i klimatarbetet

Tack

Håll stövlarna leriga

Magnus Persson, våtmarkssamordnare

Länsstyrelsen
Örebro län